

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน บ้านซับตารี จังหวัดจันทบุรี

จิราณูช มีสุวรรณ¹ กนกนาฏ อภัยภักดี² อารีญา หีกขุนทด³ วัฒนา ชยธวัช^{4*}

รับบทความ: 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565/ แก้ไขบทความ: 30 ธันวาคม พ.ศ. 2565/ ตอรับบทความ: 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสำรวจนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะทางไปใช้สถานบริการสุขภาพ และโรคประจำตัว กับความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน ประชากรคือ ประชาชนในหมู่บ้านซับตารี หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ที่มีอายุ 18-65 ปี จำนวน 758 คน คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 262 คน เก็บข้อมูลสนามในช่วงเดือน ธันวาคม 2562 ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยสุ่มเลือกครัวเรือนและสุ่มเลือกตัวแทนในครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามที่ผ่านแบบประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอาจารย์ด้านการแพทย์แผนไทย 3 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การทดสอบ Independent t test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอย ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์สถิติ jamovi 2.3.7

ผลการศึกษาพบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงร้อยละ 63 อายุเฉลี่ย 46.26 ปี อายุระหว่าง 41-60 ปี ร้อยละ 43.9 สมรส ร้อยละ 68.3 การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58.7 ทำอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 51.9 รายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 46.2 ระยะทางห่างจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเต่าถ่านในรัศมี 3 กิโลเมตร ร้อยละ 90.0 ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 86.6 และมีพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 62.60

การจำแนกกลุ่มย่อยตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ การมีโรคประจำตัว มีค่าคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันทั้งความรู้ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร ส่วนกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และ สถานภาพสมรส ทั้งค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรมีอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มย่อยหนึ่งคู่แตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ส่วนระดับรายได้ไม่มีผลต่อคะแนนเฉลี่ยของความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร ความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันปานกลางในทิศทางบวก

คำสำคัญ : ปัจจัยส่วนบุคคล, ความรู้, ทักษะคติ, การใช้สมุนไพร, บ้านซับตารี

^{1,2,3} นักศึกษาปริญญาตรี สาขาการแพทย์แผนไทย คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หัวหน้าสาขาการแพทย์แผนไทย คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี E-mail: vadhana.j@ptu.ac.th

*ผู้รับผิดชอบบทความ Email: vadhana.j@ptu.ac.th Tel: 0819184467

Factors affecting Self-care Herbal Usages Behaviors of the People At Ban Sabtari, Chantaburi Province

Jiranuch Mesuwan¹ Kanoknart Apaipak² Areeya Hekkhunthod³ Vadhana Jayathavaj^{4*}

Received: 23 November 2022/ Revised: 30 December 2022/ Accepted: 31 December 2022

Abstract

This survey research aimed to study the relationship between personal factors such as gender, age, marital status, education level, occupation, income, distance to use health service stations and congenital diseases with knowledge, attitudes and behaviors of using herbs for self-care. The population is 758 people between 18-65 years old in Ban Sabtari, Moo 2, Thung Khanan Sub-district, Soi Dao District, Chanthaburi Province. The sample size of 262 people was calculated by Taro Yamane's formula. The field data was collected during December 2019 by a simple random and sampling method which was randomly selecting households and randomly selecting household representatives. The research tools were the assessed questionnaire for validity on content by 3 Thai traditional medicine professors. Data were analyzed by descriptive statistics, independent *t* test, one-way analysis of variance, Pearson's correlation coefficient, and regression analysis with jamovi 2.3.7 statistical analysis program.

The results showed that;

The respondents were 63% female, average age 46.26 years old, 43.9% was age between 41-60 years old, 68.3% was married, 58.7% was primary education, 51.9% was engaged in agriculture, 46.2% was income between 5,001-10,000 baht per month, 90.0% was distance from Ban Tao Tan Sub-District Health Promoting Hospital within a radius of 3 kilometers, 86.6% was peopled without congenital diseases, and 62.60% was having behaviors using herbs for self-care at a moderate level.

Subgroups classification according to personal factors found that gender, congenital diseases were difference in the mean scores for knowledge, and herbal use behavior, while age group, education level, and marital status had knowledge scores, attitudes and behaviors on herbal use had at least one pair of subgroups differing in each factor. Only income level had no effect on the mean scores of knowledge, attitude and behavior of herbal use. Knowledge, attitude and behavior of herbal use were moderately correlated in a positive direction.

Keywords: Personal factors, Knowledge, Attitude, Usages of herb, Ban Sabtari

^{1,2,3} Bachelor Student, Thai Traditional medicine, Faculty of Allied Health Sciences, Pathumthani University

⁴ Asst.Prof. Dr. Head of Thai Traditional medicine, Faculty of Allied Health Sciences, Pathumthani University

*Corresponding Author, Email: vadhana.j@ptu.ac.th Tel: 0819184467

บทนำ

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดในภาคตะวันออก ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกของอ่าวไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทางประมาณ 245 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.6 ของพื้นที่ภาคตะวันออกและเท่ากับร้อยละ 1.8 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ลักษณะภูมิประเทศแบ่งเป็น 3 ลักษณะ 1) ป่าไม้ ภูเขา และเนินสูง 2) ที่ราบสลับภูเขา อยู่ตอนกลางของจังหวัด และ 3) ที่ราบฝั่งทะเล อำเภอสอยดาว อยู่ทางด้านเหนือและตะวันออกของจังหวัด มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าไม้ ภูเขา และเนินสูง อำเภอสอยดาวอยู่ในเขตที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขาของจังหวัดจันทบุรี (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2562) พื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาวมีสภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าดิบชื้นประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่มีค่านานาชนิดขึ้นปะปนกันอย่างหนาแน่น โครงสร้างป่าหลายชั้นเรือนยอด มีไม้ขนาดใหญ่ที่มีค่าทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไป เช่น มะค่า ยางนา ยางแดง ตะเคียน กฤษณา สมพง ตะแบก มะหาด กระบาก เป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่าง ได้แก่ หวาย เร่ว กระวาน เป็นต้น ด้านทรัพยากรสัตว์ป่า จากมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ลาดเชิงเขาต่อเนื่องจากภูเขา มีลำธารไหลผ่าน 2 สาย มีแหล่งดินโป่งเกิดขึ้นหลายแห่ง จึงมีสัตว์ป่าเข้ามาใช้พื้นที่เป็นแหล่งอาศัย สัตว์ป่าที่พบบ่อย ประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ ช้างป่า เก้ง หมูหริ่ง ชะมด อีเห็น แมวป่า ลิงกัง ลิงลม พญากระรอกดำ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ เขี้ยว ตะกวด งูเหลือม งูหลาม งูจงอาง งูเขียวหางไหม้ เต่าหวาย ตะกวด กิ้งก่าหนามเขา ประเภทสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ได้แก่ กบอกหนาม กบอ่อง อึ่ง เขียด และปาดชนิดต่าง ๆ สัตว์จำพวกนกที่พบประมาณ 128 ชนิด เช่น นกแก๊ก ไก่ฟ้า ไก่ป่า นกกระทาดง นกขุนทอง นกพญาปากกว้าง และนกอพยพ (สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2558) เช่น นกจับแมลงสีน้ำตาล จังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดินและในน้ำ มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตร (ปรเมศร์ อมาตยกุล และ เทวินทร์ โจมทา, 2559)

บ้านซันตารีเป็นหมู่บ้านชายแดนไทยกัมพูชาขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งขนาน ทิศตะวันออกจรดประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ห่างจากตัวจังหวัดจันทบุรีประมาณ 85-87 กิโลเมตร และห่างจากที่ทำการอำเภอสอยดาวประมาณ 14 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งขนาน ม.ป.ป) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นระบบบริการสุขภาพของท้องที่ คือ รพ.สต. บ้านเตาถ่าน และรพ.สต.ใกล้เคียง ได้แก่ รพ.สต.บ้านสวนส้ม รพ.สต. ทุ่งขนาน รพ.สต.บ้านเขาสะท้อน และสถานีอนามัยบ้านหนองมะค่า และมีโรงพยาบาลอำเภอคือ โรงพยาบาลสอยดาว ก่อนเข้าไปใช้บริการในจังหวัดต่อไป

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชน ประกอบไปด้วยตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะทาง โรคประจำตัว (ชนิดา มีททวงกูร และคณะ, 2562 ; ปัทมา ศิริวรรณ, 2559 ; สุจิตรา แสงพุก, 2559) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรม (KAP) ทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร 3 ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะคติ (Attitude) และการยอมรับปฏิบัติ (Practice) ของผู้รับสาร อันอาจมีผลกระทบต่อสังคม ต่อไปจากการรับสารนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงทั้งสามประเภนี้่จะเกิดขึ้นใน

ลักษณะต่อเนื่อง กล่าวคือ เมื่อผู้รับสารได้รับสารก็จะทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ขึ้นก็จะไปมีผลทำให้เกิดทัศนคติ และขั้นสุดท้าย คือการก่อให้เกิดการกระทำ (สำเนียง ประถมวงษ์, 2553)

บ้านซับริมีทั้งระบบบริการสุขภาพและสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เอื้อโอกาสในการในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพของตนเอง จึงได้จัดทำโครงการสำรวจการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการดูแลตนเองของชาวบ้านในหมู่บ้านซับริโดยใช้ตัวแบบจากการศึกษาและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่อไป

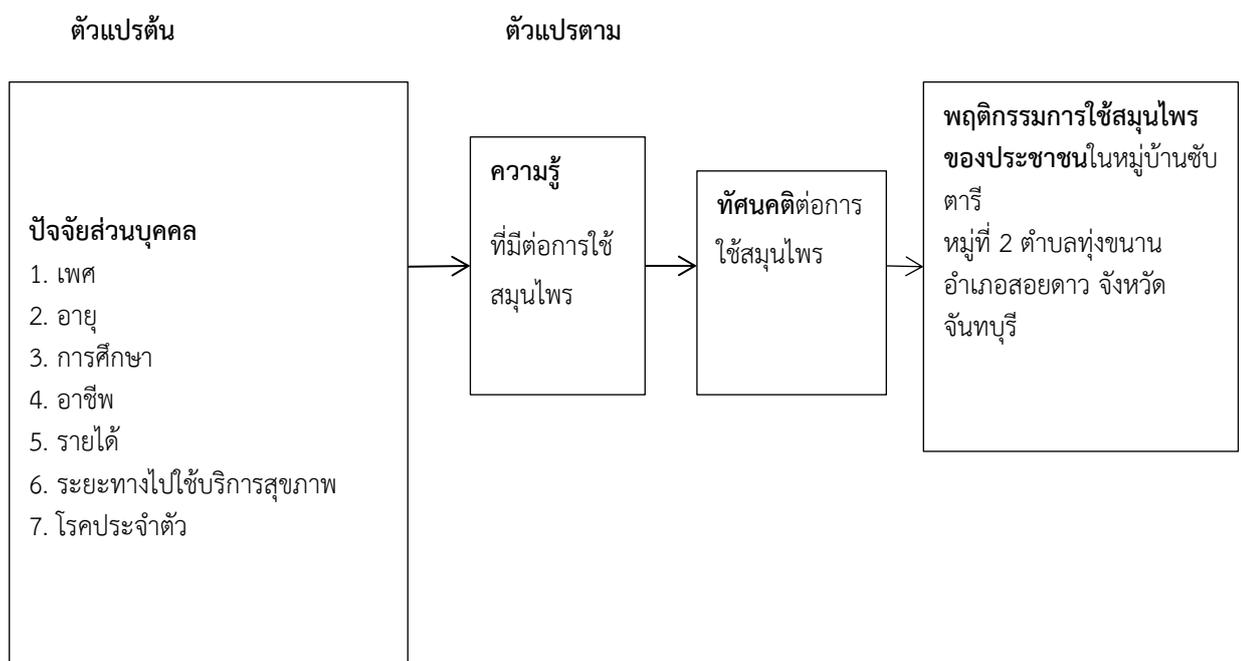
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะทางไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเตาถ่าน โรคประจำตัว ความรู้ และทัศนคติกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในหมู่บ้านซับริ จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตของปัญหา

งานวิจัยนี้ใช้พื้นที่หมู่บ้านซับริ หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี การศึกษาครั้งนี้มีระยะเวลาประมาณ 5 เดือน นับตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2562 - เดือนมีนาคม 2563 โดยการสัมภาษณ์การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพจากประชาชนที่มีอายุ 18-65 ปี ที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ สถานะภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ระยะทางไปใช้บริการสุขภาพ และโรคประจำตัว ความรู้และทัศนคติที่มีต่อสมุนไพร ท้องถิ่นที่นำไปสู่พฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง นำไปสู่การขยายผลเพื่อการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพของชุมชนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจค้นคว้า (Exploratory Survey Research) การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพของชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซัปตารี หมู่ 2 ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีจำนวนประชากรทั้งหมด 1,176 คน ชาย 566 คน หญิง 610 คน มีครัวเรือน ทั้งหมด 375 ครัวเรือน (นันทะ สวัสดิ์พงษ์, 2557) โดยประชากรที่มีอายุ 18-65 ปี มีทั้งหมด 758 คน ชาย 397 คน หญิง 361 คน (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้าน เตาถ่าน ตำบลทุ่งขนาน, 2562)

คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโรยามาเน (Yamane, 1967) ที่มาจากการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรและการกำหนดสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ($p = 0.50, q = 1 - p = 0.50$) ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% มีสูตรดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนประชากร (758 คน)

e คือ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ (ร้อยละ หรือ เปอร์เซ็นต์) เมื่อแทนค่าในสูตร

ขนาดตัวอย่าง = 261.83 262 หรือ 262 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ทัศนคติต่อการใช้สมุนไพร และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร การหาคุณภาพของเครื่องมือได้ใช้แบบประเมินความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Index of Item – Objective Congruence หรือ IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอาจารย์ด้านการแพทย์แผนไทย 3 ท่าน ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 มีความเที่ยงตรง จึงนำไปใช้ได้

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมวิเคราะห์สถิติ jamovi 2.3.18 (Jamovi, 2022) สถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบ Independent t test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอย

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ย 46.26 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา, มัธยมศึกษาตอนต้น, และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช ร้อยละ 58.78, 19.85, 14.89 ตามลำดับ สมรส ร้อยละ 68.72 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 51.91 และ 21.76 รายได้ 5,001 – 10,000 บาท/เดือน ร้อยละ 46.18 ระยะทางไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเท่ากัน ประมาณ 1-3 กิโลเมตร ร้อยละ 75.95 ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 84.64

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

รายการ	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
	จำนวน (คน)			ร้อยละ		
รวม	97	165	262	37.02	62.98	100.00
อายุ (ปี)						
ต่ำสุด	19	19	19			
สูงสุด	65	65	65			
เฉลี่ย	44.04	47.57	46.26			
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	14.92	13.52	14.13			
รวม	97	165	262	100.00	100.00	100.00
การศึกษา						
ไม่ได้รับการศึกษา	3	4	7	3.09	2.42	2.67
ประถมศึกษา	49	105	154	50.52	63.64	58.78
มัธยมศึกษาตอนต้น	27	25	52	27.84	15.15	19.85
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	13	26	39	13.40	15.76	14.89
อนุปริญญา/ปวส.	4	2	6	4.12	1.21	2.29
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	1	3	4	1.03	1.82	1.53
สถานภาพสมรส						
โสด	38	20	58	39.18	12.12	22.14
สมรส	53	126	179	54.64	76.36	68.32
หม้าย/หย่าร้าง	6	19	25	6.19	11.52	9.54
การประกอบอาชีพ						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	13	20	33	13.40	12.12	12.60
เกษตรกรรม	45	91	136	46.39	55.15	51.91
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	10	24	34	10.31	14.55	12.98
รับจ้างทั่วไป	28	29	57	28.87	17.58	21.76
นักเรียน/นักศึกษา		1	1	0.00	0.61	0.38
ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่รัฐ	1		1	1.03	0.00	0.38

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล (ต่อ)

รายการ	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
ระดับรายได้						
น้อยกว่า 5,000 – 5,000 บาท	34	54	88	35.05	32.73	33.59
5,001 – 10,000 บาท	37	84	121	38.14	50.91	46.18
มากกว่า 10,000 บาท	26	27	53	26.80	16.36	20.23
ระยะทางไปโรงพยาบาล						
น้อยกว่า 1 กิโลเมตร	18	19	37	18.56	11.52	14.12
ประมาณ 1- 3 กิโลเมตร	70	129	199	72.16	78.18	75.95
มากกว่า 3 กิโลเมตร	9	17	26	9.28	10.30	9.92
การมีโรคประจำตัว						
ไม่มี	87	140	227	89.69	84.85	86.64
มี	10	25	35	10.31	15.15	13.36

2. ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรค

ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรคสาธารณสุขมูลฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน, 2542) การให้คะแนนความรู้สำหรับผู้ที่ตอบได้ถูกต้องในแต่ละข้อ ถ้าตอบถูกจะได้คะแนนข้อละ 1 คะแนน และถ้าตอบถูกทุกข้อก็จะมีค่าคะแนนรวมความรู้สูงสุด 10 คะแนน ซึ่งจะนำคะแนนรวมไปประมวลผลความสัมพันธ์กับทัศนคติและพฤติกรรมการใช้สมุนไพรรักษาโรคในการดูแลสุขภาพตนเองต่อไป พบว่ามีค่าเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.29 ± 2.57

ตารางที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรรักษาโรค

รายการความรู้	จำนวน (คน)				ร้อยละ			
	ไม่ทราบ	ไม่ใช่	ใช่	รวม	ไม่ทราบ	ไม่ใช่	ใช่	รวม
แมงลักช่วยรักษาอาการท้องผูก	60	9	193	262	23	3	74	100
ฟ้าทะลายโจรสามารถรักษาอาการไข้ที่เกิดจากหวัด	46	1	215	262	18	0	82	100
ว่านหางจระเข้ช่วยระงับความเจ็บปวดเนื่องจากอาการผิวด่าง แสบร้อน ผิวน้ำพุอง และยังช่วยให้แผลหายเร็ว	16	1	245	262	6	0	94	100
ใบพลู ใช้รักษาอาการผื่นแดงตามผิวน้ำพุองที่มีอาการคันหรือที่เรียกว่าลมพิษ	83	7	172	262	32	3	66	100
โพลสามารถรักษาอาการเคล็ด ขัด ยอก	49	5	208	262	19	2	79	100
ขมิ้นชันสามารถรักษาโรคกระเพาะอาหาร	54	1	207	262	21	0	79	100

ตารางที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร (ต่อ)

รายการความรู้	จำนวน (คน)				ร้อยละ			
	ไม่ทราบ	ไม่ใช่	ใช่	รวม	ไม่ทราบ	ไม่ใช่	ใช่	รวม
การรับประทานมะขามป้อมจะช่วยลดอาการไอ	31	2	229	262	12	1	87	100
กระเทียมใช้รักษาอาการตุ่มหนองเล็ก ๆ คั้นและมือน้ำเหลืองซึม	96	6	160	262	37	2	61	100
พญาขอสามารถรักษา เริม และงูสวัด	93	1	168	262	35	0	64	100
เมื่อมีอาการไข้สูง ตัวร้อนจัด ตาแดง ปวดเมื่อยมาก อาจเป็นไข้หวัดใหญ่ ไม่ควรใช้สมุนไพรในการรักษา	116	33	113	262	44	13	43	100

3. ทศนคติเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลตนเอง

ระดับคะแนนทศนคติเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลตนเองแบ่งออกเป็น 5 ระดับ เห็นด้วยมากที่สุด 5 เห็นด้วยมาก 4 ไม่แน่ใจ 3 ไม่เห็นด้วย 2 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 เมื่อมีคำถาม 10 ข้อ ทำให้มีคะแนนรวม 50 คะแนน ซึ่งจะนำคะแนนรวมไปประมวลความรู้และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองต่อไป มีคะแนนรวมเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 36.71 ± 5.60

ตารางที่ 3 ทศนคติเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร

ทศนคติ	ค่าเฉลี่ย	S.D.
สมุนไพรมีความปลอดภัยสูง	4.08	0.82
การใช้ยาสมุนไพรมีการสะสมของสารเคมีในร่างกายน้อย	4.09	0.79
สมุนไพรหาได้ง่ายในชุมชน	4.18	0.81
ยาสมุนไพรมีรูปลักษณะ สี กลิ่น รส ไม่น่ารับประทาน	3.73	1.01
ยาสมุนไพรต้องใช้ปริมาณมากจึงได้ผลดี	3.54	1.03
ผู้ตอบสามารถใช้สมุนไพรได้ถูกต้อง ถูกขนาดและถูกส่วน	3.70	0.89
ผลข้างเคียงของยาสมุนไพรน้อยกว่ายาแผนปัจจุบัน	3.97	0.87
การใช้สมุนไพรทำให้อาการหายช้า	3.58	1.05
การใช้สมุนไพรเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก ลำบาก	2.16	0.96
ยาสมุนไพรรักษาได้ดีเหมือนยาแผนปัจจุบัน	3.69	0.90

S.D. = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 4 ระดับทัศนคติต่อการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของตนเอง

ระดับ	คะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดี	41-50	13	4.96
ปานกลาง	25-40	249	95.04
ต่ำ	0-24	-	-
รวม		262	100.00

4. พฤติกรรมการใช้สมุนไพร

ระดับคะแนนพฤติกรรมการใช้สมุนไพรแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ เป็นประจำ 4 บ่อยครั้ง 3 บางครั้ง 2 นาน ๆ ครั้ง 1 ไม่เคยเลย 0 เมื่อมีคำถาม 10 ข้อ ทำให้มีคะแนนรวม 40 คะแนน ซึ่งจะนำคะแนนรวมไปประมวลผลความรู้และทัศนคติการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองต่อไป มีคะแนนรวมเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 21.16 ± 8.85

ตารางที่ 5 การใช้สมุนไพร

การใช้สมุนไพร	ค่าเฉลี่ย	S.D.
การใช้สมุนไพรในการดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วย	2.28	1.28
เมื่อใช้สมุนไพรแล้วอาการดีขึ้น จึงแนะนำผู้เจ็บป่วยในการทำงานเดียวกันใช้	2.35	1.30
มีการตั้มยาสมุนไพรไว้ตั้มเพื่อบำรุงร่างกาย	2.22	1.37
มีการใช้สมุนไพรในรูปแบบยาลูกกลอน	0.42	0.84
มีการทำความสะอาดสมุนไพรก่อนใช้งาน/เก็บรักษา	2.34	0.84
มีการเก็บรักษาสมุนไพรในภาชนะที่สะอาด	2.59	1.38
มีความสามารถนำส่วนของสมุนไพรมาใช้ได้อย่างถูกต้อง	2.35	1.42
มีการบริโภคผักพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพ	3.09	1.12
มีการใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับยาแผนปัจจุบัน	1.41	1.38
ได้รับความรู้จากบุคลากร/หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับสมุนไพร	2.10	1.22

S.D. ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 6 ระดับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง

ระดับ	คะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูง ใช้เป็นประจำ	33-40	18	6.90
กลาง บางครั้ง	20-32	164	62.60
ต่ำ นาน ๆ ครั้ง	0-19	80	30.53
รวม		262	100.00

5. ความสัมพันธ์ปัจจัยส่วนบุคคลกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร

5.1 ความแตกต่างระหว่างเพศกับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร

คะแนนรวมเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมของความรู้ของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ค่าเฉลี่ยคะแนนรวมของทักษะของเพศชายมากกว่าเพศหญิง และค่าเฉลี่ยคะแนนรวมของพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

การทดสอบด้วย Independent t test ว่า เพศต่างกัน มีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้แตกต่างกัน ($p\text{-value} < .05$) ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะไม่แตกต่างกัน ($p\text{-value} = 0.378$) และ ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้สมุนไพรแตกต่างกัน ($p\text{-value} < 0.001$) ดังแสดงในตารางที่ 7

การทดสอบด้วย Independent t test (ปัจจัยมีเพียง 2 กลุ่ม คือ เพศ การมีโรคประจำตัว) และ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ในปัจจัยที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ สถานภาพสมรส) ดังแสดงในตารางที่ 8 เพศ การมีโรคประจำตัว มีค่าคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันทั้งความรู้ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร ส่วนกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส ทั้งค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรมีอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มแตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ยกเว้น สถานภาพสมรสมีคะแนนเฉลี่ยทักษะไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับรายได้ไม่มีผลต่อคะแนนเฉลี่ยของความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร

ตารางที่ 7 คะแนนรวมเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร

	ชาย	หญิง	รวม	<i>p-value</i>
ความรู้ (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)				0.014*
ค่าเฉลี่ย	6.78	7.59	7.29	
S.D.	2.90	2.30	2.57	
ทักษะ (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)				0.378
ค่าเฉลี่ย	37.11	36.48	36.71	
S.D.	5.62	5.58	5.60	
พฤติกรรมการใช้ (คะแนนเต็ม 40 คะแนน)				<0.001**
ค่าเฉลี่ย	18.65	22.64	21.16	
S.D.	9.45	8.12	8.85	

* Significant ($p\text{-value} < .05$) ** Significant ($p\text{-value} < .01$)

ตารางที่ 8 ค่า *p-value* การทดสอบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรมในการใช้สมุนไพรของปัจจัยต่าง ๆ

ปัจจัย	ความรู้	ทักษะ	พฤติกรรมการใช้
	การทดสอบด้วย Independent <i>t</i> test		
เพศ	0.014*	0.378	<.001**
การมีโรคประจำตัว	0.024*	0.245	0.031*
	การทดสอบด้วย การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว		
กลุ่มอายุ	<.001**	<.001**	<.001**
ระดับการศึกษา	0.005*	0.008*	0.005*
ระดับรายได้	0.061	0.069	0.095
สถานภาพสมรส	<.001**	0.067	<.001**

** Significant *p-value* <0.001 * Significant *p-value* <0.05

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับทักษะและพฤติกรรมในการใช้สมุนไพร

จากการนำคะแนนรวมของความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรมการใช้มาหาค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันแล้ว พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ทั้งหมดมีค่ามากกว่า 0 (*p-value* <0.001) คะแนนความรู้มีความเชื่อมโยงกับคะแนนทักษะ +0.425 และคะแนนทักษะก็เชื่อมโยงกับคะแนนพฤติกรรมการใช้สมุนไพร +0.443 ส่วนคะแนนความรู้มีความเชื่อมโยงกับคะแนนพฤติกรรมการใช้สมุนไพร +0.587 ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับทักษะและพฤติกรรมในการใช้สมุนไพร

ตัวแปรคะแนนรวม	ความรู้	ทักษะ	พฤติกรรมการใช้
ความรู้	1.000	0.425*	0.587*
ทักษะ	0.425*	1.000	0.443*
พฤติกรรมการใช้	0.587*	0.443*	1.000

* Significant *p-value* <0.001

โดยสามารถเขียนสมการถดถอยเชิงเส้นตรงได้ดังนี้

คะแนนพฤติกรรมการใช้สมุนไพร = -4.755 + 1.676 × คะแนนความรู้ + 0.374 × คะแนนทักษะ

โดยมีค่าสถิติ $F=82.893$ *p-value* =0.000

อภิปรายผล

พฤติกรรมการใช้สมุนไพร ยังมีการใช้ยาลูกกลอนอยู่น้อยเนื่องจากที่ต้องใช้เทคนิคการแปรรูปสูงกว่าการต้ม (รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5)

ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร มีระดับคะแนนเฉลี่ย 7.29 (เต็ม 10) อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งมากกว่าการศึกษาความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพร ของผู้ให้บริการและผู้รับบริการใน

โรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน (ปีพมา ศิริวรรณ, 2559) และการศึกษาพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ทัศนกร อินทจักร์, 2564) ที่มีความรู้ในระดับปานกลางเท่านั้น

เพศ การมีโรคประจำตัว มีค่าคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันทั้งความรู้ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร ขณะที่คะแนนเฉลี่ยทัศนคติไม่แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มอายุ ระดับการศึกษา และ สถานภาพสมรส ทั้งค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรมีอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มแตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ยกเว้น สถานภาพสมรสมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับรายได้ไม่มีผลต่อคะแนนเฉลี่ยของความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร

คะแนนรวมความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปในทางเดียวกันที่ระดับปานกลาง (รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 9) ขณะที่การศึกษาพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ทัศนกร อินทจักร์, 2564) ก็พบว่า ประสบการณ์การใช้สมุนไพรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในทางวิชาการ
  - 1.1 ปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพร
  - 1.2 ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สมุนไพรมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทางบวก
2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้
  - 2.1 ประชาชนมีทัศนคติที่ดีกับสมุนไพรในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง การให้ความรู้ การส่งเสริมให้มีการรวบรวมอนุรักษ์ ก็จะมีการนำสมุนไพรในพื้นที่มาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- ชนิดา มัททวงกูร, ขวัญเรือน กำวิตุ, สุธิดา ดีหนู, และสิริณัฐ สินวรรณกุล. (2562). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชนในเขตภาษีเจริญ. *วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม*, 20(39), 99-109.
- ทัศนกร อินทจักร์. (2564). *รายงานการวิจัย: พฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วิทยาเขตแม่ฮ่องสอน.
- นันทะ สวัสดิ์พงษ์. (2557). *หมู่บ้านซัปดาห์ หมู่บ้านชายแดนไทย - กัมพูชา*. สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.).
<https://projects.rdpb.go.th/studyCenter/5155820207603712>.
- ปรเมศร์ อมาตยกุล, เทวินทร์ โจมทา. (2559). *เอกสารวิชาการ อุดุณิยมิทยานำรู้เพื่อการเกษตรจังหวัดจันทบุรี*. ส่วนอูดุณิยมิทยาเกษตร สำนักพัฒนาอูดุณิยมิทยา กรมอูดุณิยมิทยา.
- ปีพมา ศิริวรรณ. (2559). *ความรู้ ทัศนคติ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน* (การค้นคว้าอิสระคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้านเตาถ่าน ตำบลทุ่งขนาน. (2562). *ทะเบียนจำนวนผู้มารับบริการ จำนวนและราคาของยาสมุนไพร มกราคม – กันยายน 2562* บ้านเตาถ่าน หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งขนาน อำเภอเสวยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการสาธารณสุขมูลฐาน. (2542). *สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สำนักงานจังหวัดจันทบุรี. (2562). *ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด*. <http://www.chanthaburi.go.th/content/general>.
- สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2558). *ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเขาเสวยดาว จ.จันทบุรี*.
<http://portal.dnp.go.th/Content/WildlifeConserve?contentid=24999>.
- สำเนียง ประถมวงษ์. (2553). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริโภคปะหมี่กิ่งสำเร็จรูปของประชาชนในเขตอำเภอท่าใหม่จังหวัดจันทบุรี* (งานนิพนธ์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา).
- สุจิตรา แสงพุก. (2559). *กายภาพและการจับจ้องของเพศสภาพ* (ศิลปนิพนธ์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งขนาน. (9 ตุลาคม 2562). *ข้อมูลทั่วไป:สภาพทั่วไป*.
<https://www.govesite.com/thungkanan/content.php?mcid=20140623193730OzrD6EF>.
- Jamovi. (2022). *jamovi - open statistical software for the desktop and cloud*.
<https://www.jamovi.org/>
- Yamane, T. (1967). *Statistics, An Introductory Analysis* (2nd Ed.). Harper and Row.